

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Sayı: 9 • Haziran 2024 • 285-292
Issue: 9 • June 2024 • 285-292

İyi Oluş ve Din

Gencer, N. (2022). *İyi oluş ve din*.
Kars: Ertem Kafkars Yayınları (303 s.)
Gencer, N. (2022). *Well-being and religion*.
Kars: Ertem Kafkars Publishing (303 p.)
ISBN: 978-605-71427-7-1

Feyza Nur Taşkaya

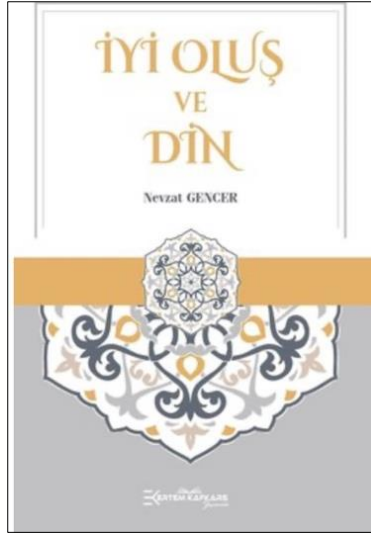
Yüksek Lisans Öğrencisi
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: feyzataskaya05@gmail.com
Orcid: 0000-0001-7619-2633
Eskişehir / Türkiye

MA Student
Eskisehir Osmangazi University
Institute of Social Sciences
E-mail: feyzataskaya05@gmail.com
Orcid: 0000-0001-7619-2633
Eskişehir / Türkiye

<https://doi.org/1059379/tdpd.1415776>

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Makale Türü • Article Type	Kitap İnceleme • Book Review
Geliş Tarihi • Received	07 Ocak 2024 • 07 January 2024
Kabul Tarihi • Accepted	25 Mart 2024 • 25 March 2024

Ö z e t

Nevzat Gencer'in bu eseri, bireyin yaşamında değişimlere sebep olan hemodiyaliz tedavisinde hastaların dindarlık düzeylerinin iyi oluşları üzerindeki etkisini incelemektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, hemodiyaliz hastalarının dinî, manevi duygularının ve dindarlıklarının iyi oluşları üzerinde olumlu veya olumsuz etkilerini nicel ve nitel yöntemlerle anlamaya çalışmaktır. Eser, hemodiyaliz ile dindarlık, hemodiyaliz ve iyi oluş, mutluluk ya da dinî başa çıkmayı inceleyen öncü çalışmalarındadır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Din psikolojisi • Hemodiyaliz • Psikoloji • İyi oluş • Din

A b s t r a c t

This work by Nevzat Gencer examines the impact of patients' levels of religiosity on their well-being during hemodialysis treatment, which induces significant changes in an individual's life. Therefore, the purpose of this research is to understand the positive or negative effects of hemodialysis patients' religious and spiritual feelings and religiosity on their well-being using both quantitative and qualitative methods. This study is one of the pioneering works exploring the relationships between hemodialysis and religiosity, hemodialysis and well-being, happiness, and religious coping.

K e y w o r d s

Psychology of religion • Hemodialysis • Psychology
Well-being • Religion

1976 yılında Çorum/Sungurlu’da doğan Nevzat Gencer, ilkökul ve ortaokulu Boğazkale ve İskilip’te, orta öğrenimini de Kastamonu’da tamamlamıştır. 1999 yılında Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yabancı Diller Eğitimi Bölümünden mezun olduktan sonra 2001 yılında Çorum Anadolu Öğretmen Lisesinde öğretmen olarak göreve başladı. 2001-2010 yılları arasında öğretmen, 2010-2020 yılları arasında çeşitli okullarda okul yöneticisi olarak görev yaptı. 2015 yılında yüksek lisans eğitimini, 2019 yılında da “Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş” başlıklı tez çalışması ile doktora eğitimini tamamladı. Halen Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam eden Gencer, evli ve üç çocuk babasıdır. Yazarın din psikolojisi alanında yayınlanmış makale ve kitapları bulunmaktadır.

Ele alınan İyi Oluş ve Din isimli bu çalışmada, Hemodiyaliz (HD) hastalarının benimsediği dinî inançlar ve bu dinî inançları hayatlarına yansıtış şekillerine değinilmektedir. Bu yansıtışların hastalıkla başa çıkma aşamasında veya bireylerin öznel iyi oluşları üzerinde bir tesiri olup olmadığı, varsa nasıl bir tesiri bulunduğu konuları üzerinde durulmaktadır. Karma yöntem kullanılarak hazırlanan bu çalışma toplam 303 sayfadan oluşmaktadır.

Kitabın “İçindekiler” sayfasına göz gezdirildiğinde, ilk olarak “Önsöz” bölümü ve araştırmanın konusunun, amaç ve öneminin, temel problem ve alt problemler, sınırlılıklar, öznel iyi oluşla ilgili araştırmalar alt başlıklarının bulunduğu *Giriş* bölümü görülmektedir. Toplamda sekiz bölüm ve son olarak “*Sonuç ve Öneriler*” kısmı bulunan kitabın ilk bölümü “*Din, Dindarlık ve Manevîyat*”, ikinci bölümü “*Dinlerde Öznel İyi Oluş (Mutluluk)*”, üçüncü bölümü “*Stres, Başa Çıkma, Dini Başa Çıkma ve Sağlık*”, dördüncü bölümü “*Pozitif Psikoloji, Öznel İyi Oluş ve İlişkili Kavramlar*”, beşinci bölümü “*Kronik Böbrek Hastalığı, Yaşam Kalitesi ve Ruhsal Durum*”, altıncı bölümü “*Yöntem*”, yedinci bölümü “*Bulgular*”, sekizinci bölümü “*Yorumlar ve Tartışma*” başlıkları ile isimlendirilmiştir.

Gencer, kitabın *Önsöz*’ünde kısaca kronik hastalıklardan söz etmiş ve kronik hastalıklar içerisinde kronik böbrek hastalığının üzerinde durmuştur. Kronik böbrek yetmezliği yaşayan hastaların hayatlarında ortaya çıkabilecek psiko-sosyal problemlere değinilmiştir. Bireyin yaşadığı bu zorlu süreçte karşısına çıkan problemlerle başa çıkmasında anlam kaynağı teşkil etmesi bakımından dinin inanç, değer ve uygulamalarının işlevsel olabileceği vurgusu yapılmıştır. Ayrıca literatür taraması sonuçlarına göre bu alanda yapılan araştırmaların genelinde

yalnızca hastalığa medikal bir bakış söz konusudur. HD hastaların psikolojileri açısından dini konu edinen çalışmanın bulunmamasının bu çalışmayı değerli ve gerekli kıldığı vurgulanmıştır. Bu şekilde araştırmanın inceleme alanı ve tartışma konuları da açıklığa kavuşturulmuştur. Yapılan bu çalışmanın eksiklikleri olabileceği belirtilmiş fakat alanında yapılan doktora düzeyinde ilk çalışma olmasından dolayı gelecekte yapılacak başka çalışmalara model teşkil edeceği yönündeki temenniler de okuyucuyla paylaşılmıştır. Önsözün devamında araştırmanın genel bir resmini vermek adına bölümlerde bahsedilecek olan konu başlıklarından kısaca söz edilmiş ve yazarın yazım aşamasında kendisine katkı ve yardımda bulunan kişilere teşekkürü ile sonlandırılmıştır

Eserin *Giriş* (ss. 1-21) bölümünde öncelikle din kavramı üzerinde durulmuş ardından Amerika ve İsviçre’de yapılan din ve dindarlık konuları etrafında şekillenen araştırmalara değinilmiştir. Mutluluk veya bir başka ifade ile öznel iyi oluş (ÖİO) kavramlarından bahsedildikten sonra kronik rahatsızlıklarla mücadele eden, özellikle hemodiyaliz tedavisi görmekte olan hastaların karşı karşıya kaldıkları bu zorlu sürecin mutluluk/ÖİO hallerine olumsuz bir etkisi bulunduğu üzerinde durulmuştur. Konu alt başlığı altında ise tam da bu konu vurgulanarak araştırmanın bireyin yaşamında köklü değişimler yaşatan hemodiyaliz tedavi sürecinde hastaların dindarlık düzeylerinin öznel iyi oluşları üzerindeki etkisinin araştırıldığı belirtilmiştir. Daha sonra “Amaç ve Önem” alt başlığında araştırmanın amacı ve önemi, “Temel problemler ve alt problemler” alt başlığında hangi problem ve sorulara cevap aranacağı, “Sınırlılıklar” alt başlığında araştırmanın sınırları ve zorlanılan kısımları belirtilmiştir. Devamında “Öznel İyi Oluşla İlgili Araştırmalar” alt başlığı içerisinde yurtdışında ve yurtiçinde yapılan çalışmalardan kısaca bahsedilmiştir

Eserin *Din, Dindarlık ve Maneviyat* başlıklı (ss. 22-34) birinci bölümü, üç ayrı alt başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlık olan “Din, Dindarlık” kısmında din ve onun farklı bilim adamları ve farklı bakış açıları tarafından anlamlandırılışı üzerinde durularak dindarlık kavramına da değinilmiştir. “Maneviyat” alt başlığında ise din ve maneviyat kavramlarının benzerlik ve farklılıklarından söz edilmiştir. “Dindarlığın Ölçülmesi” alt başlığında dindarlığın çok boyutluluğundan, araştırmacılar arasında bu kavrama ilişkin düşüncelerin sayı ve nitelik farklılıklarından bahsedilmiştir. “Din ve Psikoloji” alt başlığında psikolojik bir olgu olarak dinin bireyin tutum ve davranışlarına etkisi üzerinde durulmuştur.

Eserin *Dinlerde Öznel İyi Oluş* başlıklı (ss. 35-43) ikinci bölümüne dinin bireyin yaşantısındaki birçok noktada temel teşkil ettiği hatırlatılarak başlanmıştır. Bölümün ilk alt başlığı olan “İslam Dininde Öznel İyi Oluş” kısmında Kur’an-ı Kerim’deki mutluluğun farklı kavramlarla ifade edilmesine ve asıl mutluluğun ahiret hayatındaki mutluluk olduğuna değinilmiştir. “Diğer Dinlerde Öznel İyi Oluş” alt başlığında ise ilk olarak Yahudi edebiyatında; daha sonra Hristiyanlık, Hinduizm, Budizm, Konfüçyanizm gibi din ve öğretilerdeki mutluluk kavramının yeri ve önemi incelenmiştir.

Eserin *Stres, Başa Çıkma, Dini Başa Çıkma ve Sağlık* (ss. 44-72) başlıklı üçüncü bölümünde on ayrı alt başlıkla karşı karşıya kalmaktayız. Bunlardan ilki olan “Stres, Stres Kaynakları ve Stresin Sonuçları” başlığı altında, stres kavramının içine aldığı sarsıntılı duygu durumlarından ve hayatın her anında varlığını koruduğundan bahsedilerek bu kadar hayatla iç içe olmasından dolayı da kaynağını bireyin yaşamındaki farklılıklardan alan bir yapıya sahip olduğu dikkatlere sunulmuştur. Bununla birlikte stresin belirli düzeyde bulunmasının insan hayatında pozitif etkisi vurgulanmasına rağmen büyük çoğunlukla stresin psikosomatik olarak hastalıklara yol açtığına da altı çizilmiştir. “Başa Çıkma” alt başlığında bireyin stresini ve onun oluşturduğu etkiyi en azından azaltmak için başvurduğu uğraşı, başa çıkma olarak tanımladıktan sonra Moss ve Billings’in başa çıkmanın değerlendirildiği beş yaklaşımına yer verilerek kısaca bu yaklaşımlar açıklanmıştır. “Başa Çıkma Stratejileri” alt başlığında başa çıkma sürecinin önemli birkaç unsuru ifade edildikten sonra farklı biçimlerde sınıflandırılan başa çıkmanın işlevleri bakımından en sık karşılaşılan Lazarus ve Folkman’ın “problem odaklı başa çıkma” ve “duygu odaklı başa çıkma” olarak iki bileşeninden ve bu bileşenlerin yararlarından söz edilmiştir. “Dini Başa Çıkma” alt başlığında Pargament’in başa çıkma teorisinin yedi özelliği ve yine Pargament’in dinin başa çıkmada ne şekilde yer aldığı üzerine oluşturulan üçlü bir sınıflaması dikkatlere sunulmuştur. “Başa Çıkmada Dinin İşlevsel Fonksiyonları” alt başlığında dinin başa çıkmadaki beş fonksiyonel yönü belirtilmiştir. “Dini Başa Çıkma Yöntemleri” başlığında Pargament ve arkadaşlarının bu konuyla ilgili oluşturmuş olduğu tabloya yer verilerek bu tablo dışında Ayten’in yapmış olduğu anket çalışmalarından ve başa çıkma etkinlikleri hakkındaki düşüncelerinden de söz edilmiştir. “Dini Başa Çıkma ve Sağlık” alt başlığında dinî inançlar ve uygulamaların tıbbi bakım alan hastalarda yaygın olmasının sebepleri üzerinde durularak dinin teselli edici yönü vurgulanmıştır. Bu alt başlık “dinî başa çıkma ve ruh sağlığı” ve “dinî başa çıkma ve fiziksel sağlık” şeklinde iki kısımda

sunularak bu kısımlar içerisinde bu konularda yapılan araştırmalar sunulmuştur.

Eserin dördüncü bölümü *Pozitif Psikoloji, Öznel İyi Oluş ve İlişkili Kavramlar*'dır (ss.73-110). İlk alt başlık olan “Pozitif Psikoloji” içerisinde psikoloji tarihine kısaca değinilerek pozitif psikolojinin bakış açısı üzerinde durulmuştur. “Öznel İyi Oluş ve İlişkili Kavramlar” alt başlığı içerisinde mutluluk ve iyi oluş kavramları tanıtılmıştır. Daha sonra “Öznel İyi Oluş ve İyi Oluşu Açıklayan Kuramlar” başlığı altında öncelikle farklı isimlerin öznel iyi oluş hakkındaki düşünce ve fikirleri etrafında geliştirdikleri çalışmalarına, daha sonra yine bu konu hakkında geliştirilen Erek Kuramı, Etkinlik Kuramı, Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Kuramları, Uyum Kuramı, Çok Yönlü Uyuşmazlık Kuramı, Dinamik Denge Kuramı, Ryff'in Psikolojik İyi Oluş Kuramı ve Alt Boyutlarına yer verilmiştir. “Öznel İyi Oluşun Belirleyicileri” alt başlığında bireyin iyi oluşunu etkileyen ve onu mutlu olmaya iten güdüleyicilerin merak konusu olup araştırıldığından bahsedilmiştir. Bu araştırmalar sonucunda ulaşılan kişilik, yaş, cinsiyet, işsizlik ve gelir, eğitim, evlilik ve aile, sosyal ilişkiler, sağlık gibi faktörler sıralanmış ve eklenebilecek birçok faktör olduğu da vurgulanmıştır.

Eserin *Kronik Böbrek Hastalığı, Yaşam Kalitesi ve Ruhsal Durum* (ss. 111-123) başlıklı beşinci bölümünde ilk alt başlık olarak “Hastalığın Tanımı” yapılarak Kronik Böbrek Hastalığı tanımlanmıştır. “Hastalığın Tedavisi” alt başlığında tedavi sürecinde konservatif tedavinin yeterli olmadığı devrelerde renal replasman tedavi yöntemlerinin uygulanmaya başlanacağından bahsedildikten sonra bu yöntemlerin periton diyalizi, hemodiyaliz, renal transplantasyon olmak üzere üç adet olduğuna değinilerek bu yöntemler kısaca açıklanmıştır. “Hemodiyaliz Hastalarında Günlük Yaşam Aktiviteleri ve Yaşam Kalitesi” alt başlığında hastaların tedavi sürecinde karşılaştıkları zorluk ve problemlerin varlığından söz edilmiştir. Aynı zamanda bu problemlerin yaşam kalitesini belirleyen bileşenleri etkileyerek HD hastalarını olumsuz etkilediğinin gözlemlendiği ifade edilmiş ve yapılan bazı araştırmalar aktarılmıştır. “Hemodiyaliz Hastalarının Ruhsal Durumları” alt başlığında hastaların tedavi sürecinde karşı karşıya kaldığı psiko-sosyal stres faktörlerinin neler olduğundan ve faktörlerin ne gibi ruhsal durum bozukluklarına sebebiyet verdiğinden bahsedilerek beşinci bölüm sonlandırılmıştır.

Yöntem (ss. 124-147) başlıklı altıncı bölüm araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri, verilerin analizi ve istatistiksel işlemlere dair bilgileri içermektedir. “Model” alt başlığında araştırma

sırasında karma yöntem desenlerinden ardışık açıklayıcı desen yönteminin benimsendiği ve neden bu yöntemin uygun görüldüğü açıklanarak karma yöntemin çalışmalar açısından yararlarına kısaca değinilmiştir. Bu alt başlığın devamında araştırmanın modelinin seçilmiş olan desene uyumluluğundan dolayı ilişkisel tarama modeli olduğu ve bu modelin de kendi içerisinde ayrılan korelasyon türü ilişkisel tarama ve karşılaştırma türü ilişkisel tarama olmak üzere iki unsurunun da farklı değişkenleri ölçmek için kullanıldığı dikkatlere sunulmuştur. Bölümün devamında “Hipotezler”, “Evren ve Örneklem” “Veri Toplama Teknikleri” “Analiz ve istatistiksel işlemler” alt başlıklarıyla beşinci bölüm bitirilmiştir.

Bulgular (ss. 148-185) başlıklı eserin yedinci bölümünde öncelikle nicel örneklem grubunun demografik değişkenleri olan “yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, öznel ekonomik durum algısı, sürekli ikamet yeri, meslek, diyaliz süresi, öznel dindarlık algısı ve öznel mutluluk algısı” ile “dindarlık” arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen bulguların analizine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde dindarlık ve alt boyutları ile ÖİÖ ve alt faktörler arasındaki korelasyon incelenmiş, ardından regresyon analizi ile dindarlığın ÖİÖ üzerindeki etkilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Nitel örneklem grubunun dinî başa çıkma yaklaşımları ve ÖİÖ’larına ilişkin analizlerin bulunduğu kısımda ise örneklem grubunun hastalığı öğrendiklerinde verdikleri ilk tepkiler, hastalığı algılama ve açıklama biçimleri, hastalık sonrası dinî duygu ve düşüncelerde meydana gelen değişimler, başa çıkma yöntemleri ve başa çıkmada ibadet ve/veya duanın rolüne ilişkin bulgular yer almaktadır. Yorumlar ve Tartışma (ss. 185-246) başlıklı eserin sekizinci bölümünde yazar araştırmanın nicel ve nitel ölçüm araçlarıyla elde edilen bulguların yorum ve değerlendirmelerine yer vermiştir.

Sonuç ve Öneriler başlıklı son kısımda inceleme konusu tekrardan kısa bir şekilde açıklanarak araştırmanın temel problemi ve alt problemleri ile oluşturulan hipotezler etrafında kullanılan örneklemin farklı değişkenlere göre yüzdelik oranları belirtilmiştir. Daha sonra araştırma desenine uygun istatistiksel yöntemlerle elde edilen sonuçlar 6 grupta özetlenmiştir. Bu grup başlıkları: Örneklem grubunun demografik özellikleri ile dindarlık ilişkisi, örneklem grubunun demografik özellikleri ile öznel iyi oluş ilişkisi, dindarlık ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki, dinî başa çıkma yaklaşımları ve öznel iyi oluş ilişkisi son olarak da hipotezlerle ilgili değerlendirmedir. Hipotezlerle ilgili değerlendirme grubunda doğrulanan hipotezler, kısmen doğrulanan hipotezler maddeler halinde sunulmuştur. Yazar, araştırmayı özetleyerek

çıkarılan bu sonuçlar üzerinden sağlıklı, uyumlu ve mutlu bireyleri hedefleyen tüm kesimler için önerilerde bulunarak dinin mutlulukla/öznel iyi oluşla ilişkisini dikkate almaları ve bu konuda kendisi tarafından yapılan bu çalışma ve diğer araştırmaları da dikkate almaları gerektiğini belirtmiştir. Bu konuya ilgi duyan araştırmacıların yapabilecekleri yeni çalışmalar için önerilerde de bulunarak eser sonlandırılmıştır.

Sonuç olarak incelenen ve kısaca tanıtımı yapılan bu eser hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa;

(a) *Güçlü yönleri:* (i) Eser bir yandan bireyin inanç dünyasının iyilik hali üzerindeki etkisinden bahsederken diğer yandan hastaların iyi oluşlarını kaybettikleri bu dönemlerde karşı karşıya kaldıkları problemler ve ruhsal sıkıntıları üzerinde de durmaktadır.(ii) Ayrıca araştırma yapılırken başvuru kaynaklarının çeşitliliği çalışmayı kapsamlı ve güvenilir bir araştırma mesabesine getirirken okuyuculara da kapsamlı bilgiler sunmaktadır.(iii) Eserde mevzu bahis edilen konu hakkında tecrübesi olmayanların dahi okurken yabancılaşma çekmesini önleyecek derecede kavramlar açıklanarak net bir çerçeve ortaya konulmuştur.

(b) *Zayıf yönleri:* (i) Eser, dinin bireyin iyi oluşu ve yaşam direnci üzerindeki etkisinden söz ederken yapılan kapsamlı araştırmayı detaylı olarak paylaşmaktadır. Bu yön konuyla ilgili araştırmacılar için faydalı olsa da genel okuyucu kitlesi için uzun ve detaylı olması bakımından zayıf kabul edilebilir.

(c) *Geliştirilebilir yönleri:* (i) Eser genel olarak İslam dini üzerinden bu araştırmayı sunmaktadır, denilebilir ki diğer din ve kültürlerinin yaklaşımları da araştırma konusu yapılabilirse konuya daha geniş bir perspektif kazandırılmış olabilir.